

II BÖLMƏ. MALİYYƏ MƏSƏLƏLƏRİ VƏ ANTIİNFLYASIYA SİYASƏTİ

UOT 336

dos. Rahib Nadir oğlu KAZIMOV
kazimov-r.n.@mail.ru,
dos. Fariz Qasım oğlu ƏMRAHOV
amrahov59@mail.ru

TƏSƏRRÜFAT SUBYEKTLƏRİNİN MALİYYƏ DAYANIQLIĞININ TƏHLİLİ METODİKASININ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə sabitliyinin qiymətləndirilməsi metodikasının təkmilləşdirilməsi.

Tədqiqatın metodologiyası – Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, onun maliyyə sabitliyinin gücləndirilməsi sahəsində ölkə və xarici müəlliflərin elmi-tədqiqat xarakterli əsərləri, elmi konfransların materialları tədqiqatın nəzəri və metodoloji əsasları qismində çıxış edir. Tədqiqat prosesində müxtəlif qiymətləndirmə metodlarından, o cümlədən, dialektika, təhlil, sintez, induksiya, deduksiya, müqayisə, nəzəri və praktiki materialların ümumiləşdirilməsi, kompleks təhlil və sistemli yanaşma metodlarından istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – Tədqiqatın nəticələri və onlardan formalaşdırılmış təklif və tövsiyələr iqtisadi subyektlərin maliyyə sabitliyinin qiymətləndirilməsi metodikasının təkmilləşdirilməsini təmin etməklə müəssisənin maliyyə vəziyyətini və onun fəaliyyətinin son nəticələrinə təsirini qiymətləndirməyə imkan verəcəkdir.

Tədqiqatın nəticələri – Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətini səciyyələndirən mühüm istiqamət kimi təhlilin metodikasının təkmilləşdirilməsi onların təsərrüfat-maliyyə fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi ehtiyatlarını müəyyən etməklə təşkilatın rəqabət üstünlüklərini təmin edəcəkdir.

Tədqiqatın optimallığı və elmi yeniliyi – Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə sabitliyinin təhlilinin müasir vəziyyətinin xarakteristikasının verilməsi. İqtisadi subyektlərin maliyyə sabitliyinin qiymətləndirilməsi metodikasının çatışmazlıqlarının müəyyən edilməsi, onun təkmilləşdirilməsinin zəruri aspektlərinin işlənilib hazırlanması.

Açar sözlər: *maliyyə sabitliyi, likvidlik, ödəmə qabiliyyəti, maliyyə əmsalları.*

Giriş

Bazar iqtisadiyyatının müasir inkişafı şəraitində təşkilatın maliyyə vəziyyətinin təhlili və qiymətləndirilməsi mühüm aktualıq kəsb edir. Belə ki, müəssisənin istehsal, kommertiya və maliyyə fəaliyyətinin nəticələri onun maliyyə vəziyyətindən asılıdır. Hər bir kommertiya təşkilatı daima özünün maliyyə vəziyyətini, maliyyə çətinliyi təhlükəsini diaqnoz etməli, alınmış nəticələr əsasında fəaliyyət taktikasına korrektə etməlidir. Təşkilatın maliyyə vəziyyəti onun real və potensial maliyyə vəziyyətini, cari fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsinin müəyyən səviyyəsinin təmin oluması imkanını səciyyələndirir.

Təşkilatın rəhbərliyi daima seçim qarşısında (optimal satış qiyməti, kredit və investisiya siyasəti sahəsində qərar qəbul etmək və s.) olurlar. Buna görə də müəssisənin maliyyə strategiyasının

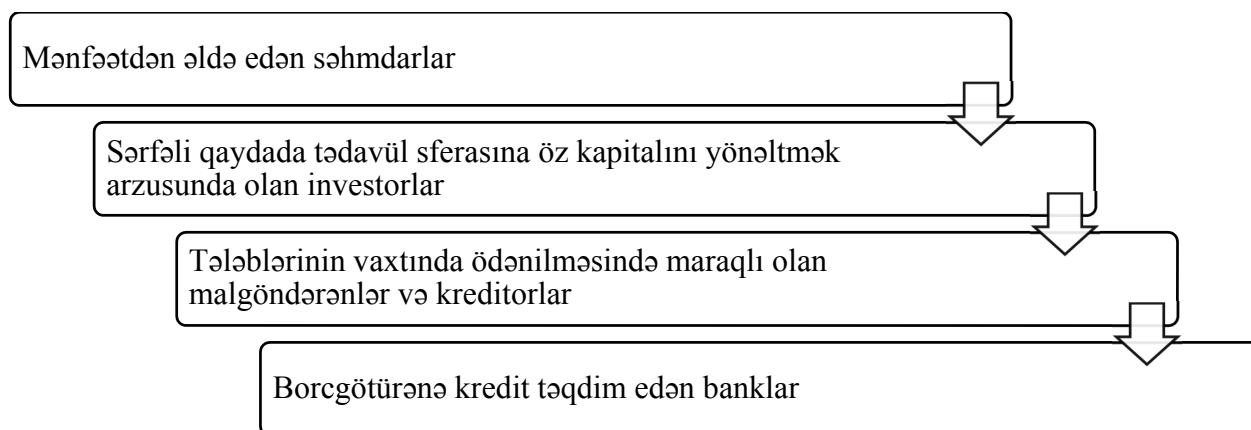
realizə olunması prosesində onun maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşması, likvidliyin, ödəmə qabiliyyətinin, maliyyə sabitliyinin yüksəldilməsi istiqamətlərinə xüsusi diqqət verilməlidir [4; 8].

Vurğulamaq yerinə düşər ki, təsərrüfat subyektlərinin maliyyə sabitliyinin faktiki qiymətləndirilməsi yalnız onların özlərinin deyil, eləcə də iqtisadi subyektlərin fəaliyyətində maraqlı olan kontragentlər üçün də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qeyd etmək lazımdır ki, təsərrüfat subyektlərinin maliyyə fəaliyyətinə bir sıra amillər təsir göstərir və bu baxımdan onların maliyyə vəziyyətində mühüm dəyişikliklər özünü göstərir. Bu faktorlar, istər-istəməz, vaxtaşırı olaraq təhlil edilməli və analitik qiymətləndirilməlidir. Bu da, öz növbəsində, müəssisələrin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyəti gedişində ortaya çıxan problemlərin və onların səbəblərinin müəyyən edilməsi, onların aradan qaldırılması istiqamətində rəşional və effektiv idarəetmə qərarlarının hazırlanması və həyata keçirilməsini zəruri etmişdir [1; 2]. Bütün bunlar, müəssisənin maliyyə vəziyyətinin, xüsusi ilə onun maliyyə sabitliyinin qiymətləndirilməsinin aktuallığını səciyyələndirir.

“Maliyyə vəziyyəti” anlayışı və onun iqtisadi məzmunu

Maliyyə vəziyyəti işgüzar fəallığın və müəssisənin etibarlılığının mühüm xarakteristikası hesab olunur. O, müəssisənin rəqabət qabiliyyətini və işgüzar əməkdaşlıqda potensialını müəyyən edir, bütövlükdə müəssisənin, eləcə də, onun tərəfdaşlarının iqtisadi maraqlarının səmərəli realizə edilməsinin qarantı sayılır. Vurğulamaq yerinə düşər ki, müəssisənin maliyyə vəziyyəti müəssisənin idarə olunması sisteminin mühüm elementi olmaqla onun vasitəsi ilə təsərrüfat proseslərinin mahiyyəti müəyyən edilir, müxtəlif maliyyə situasiyaları qiymətləndirilir, istehsal ehtiyatları aşkar edilir və onlardan istifadə mexanizmləri hazırlanır, elmi cəhətdən əsaslandırılmış plan və idarəetmə qərarları qəbul edilir [3; 5].

Müəssisənin maliyyə vəziyyətinin təhlili onun fəaliyyətinin sistemli tədqiq edilməsi və nəticələrin ümumiləşdirilməsi əsasında onun işinin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə istiqamətlənmişdir. Belə ki, maliyyə vəziyyətinin təhlili maliyyə vəziyyətinin dəqiq və obyektiv mənzərəsini formalaşdıraraq daha informatik göstəricilərin əldə edilməsi məqsədi ilə həyata keçirilir ki, bu da, təsərrüfat subyektinin iqtisadi sabitliyinin artım meylini müəyyən etməyə və qiymətləndirməyə imkan verir. Maliyyə vəziyyətinin təhlilinin məqsədi – maliyyə fəaliyyətində çatışmazlıqları vaxtında aşkar etmək və aradan qaldırmaq, müəssisənin maliyyə vəziyyətinin və ödəmə qabiliyyətinin yaxşılaşdırılması yollarını müəyyən etməkdir. Əlbəttə, bu istiqamətdə əsas vəzifələr sırasında təhlil olunan obyektin real vəziyyətinin identifikasiya edilməsini, onun tərkibi və xarakteristikasının tədqiq edilməsini və onun baza xarakteristikası və normativ kəmiyyətləri ilə müqayisə olunmasını, vaxt kəsimində obyektlərin maliyyə vəziyyətinin dəyişməsinin və bu dəyişiklikləri yaradan əsas amillərin və onların təsirinin kəmiyyətə hesablanmasını aid etmək olar [1; 6]. İqtisadi subyektin maliyyə vəziyyəti haqqında informasiya müxtəlif bazar subyektləri tərəfindən təhlil olunur (şəkil 1).

Şəkil 1. Müəssisənin maliyyə vəziyyəti haqqında informasiyanın istifadəçiləri.

Mənbə: Sxem bu sahədə tədqiqat aparmış alimlərin [1; 3; 4; 8] tədqiqatlarının nəticələri əsasında müəlliflər tərəfindən tərtib edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi və maliyyə proseslərinin yaxşılaşdırılması, idarəetmənin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə maliyyə vəziyyətinin təhlili müəssisənin özü üçün də zəruridir. Məlum olduğu kimi, “Maliyyə Hesabatının təqdimatı” adlı 1 sayılı Mühəsibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı və “Mühəsibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu (2018-ci il) ilə tənzimlənən maliyyə hesabatları kommersiya təşkilatlarının maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsinin informasiya bazasını təşkil edir. Ümumiyyətlə, təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin təhlili prosesində “Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat”ın, “Mənfəət və zərər və digər məcmu gəlir haqqında hesabat”ın, “Kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabat”ın, “Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat”ın, “Əhəmiyyətli uçot siyasətləri və izahedici qeydlər”in məlumatlarından istifadə olunur.

Təşkilatın maliyyə vəziyyətinin təhlilinin yuxarıda göstərilən informasiya mənbələri ilə yanaşı, müfəssəl təhlil prosesində operativ informasiyalardan, analitik və sintetik uçot məlumatlarından, eləcə də idarəetmə uçotu və hesabatın məlumatlarından istifadə olunur. Qeyd olunmalıdır ki, müəyyən hallarda mühəsibat hesabatının məlumatları müəssisənin maliyyə vəziyyətinin təhlili üçün kifayət deyildir (xüsusi ilə investorlar üçün). Məhz bu baxımdan, maliyyə hesabatı ilə yanaşı daxili informasiyalardan da (qeyri-uçot mənbələrindən) istifadə olunur. Bu istiqamətdə qanunlar, prezidentin fərmanları, hökumətin qərarları, yuxarı idarəetmə orqanlarının əmrləri, müəssisənin rəhbərlərinin əmr və göstərişləri, auditor yoxlamalarının nəticələri maliyyə vəziyyətinin təhlilinin informasiya bazası rolunla çıxış edirlər [1; 3; 8].

Beləliklə, praktikada müəssisənin maliyyə vəziyyətinin təhlilinin metodiki vəzifələrinin yerinə yetirilməsi investisiya obyektinin seçilməsi və müəssisənin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına istiqamətlənmiş təsərrüfatdaxili ehtiyatların aşkar olunması üzrə əsaslandırılmış idarəetmə qərarlarının qəbul olunmasını, planlaşdırma və müəssisənin resurslarının idarə olunması sisteminin təkmilləşdirilməsini təmin edir. Unutmaq olmaz ki, kommersiya təşkilatlarının iqtisadi fəaliyyətinin nəticələri ilk növbədə, istehsalın rentabelliyindən, məhsul istehsalı və satışının düzgün təşkilindən və xüsusi dövriyyə vəsaitləri ilə təmin olunması dərəcəsiindən asılıdır.

Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin təhlili və qiymətləndirilməsi

Maliyyə vəziyyətinin təhlili metodikası aparılan təhlilin məqsəd və vəzifələrinə müvafiq olaraq idarəetmə qərarlarının müqayisə və qəbul edilməsi məqsədi ilə müxtəlif meyar və normativlərdən istifadəni nəzərdə tutan və bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəli analitik prosedurlar kompleksidir. Hazırda iqtisadi ədəbiyyatlarda və praktikada təşkilatın maliyyə vəziyyətinin təhlilinin çoxsaylı metodikalarına rast gəlinir. Əksər metodikalar maliyyə əmsallarının təhlili əsasında qurulmuş və təsərrüfat subyektlərinin cari maliyyə vəziyyətini qiymətləndirməyə imkan verir. Maliyyə vəziyyətinin təhlili sahəsində respublikanın tanınmış iqtisadçıları H.Namazəliyevin, İ.M.Mahmudovun, S.Y.Müslümovun, R.N.Kazımovun, H.A.Cəfərlinin, N.M.İsmayılovun və digərlərinin, eləcə də yaxın xarici ölkələrin iqtisadçı alimləri A.D.Şeremetin, M.İ.Bakanovun, R.S.Sayfulinin, V.V.Kovalyevin, O.V.Yefimovanın xidmətləri, tədqiqat işləri xüsusi vurğulanmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, maliyyə vəziyyətinin təhlilinin mövcud hazırkı metodikaları təhlilin əldə edilmiş nəticələrinin traktovkası sahəsində standart yanaşmaların tətbiqi ilə köhnəlmiş qaydaların çıxarılmasına istiqamətlənmişdir. Bu zaman böyük miqdarda informatik göstəricilərdən istifadəni nəzərdə tutan metodikaların təhlilin keyfiyyətini yüksəltməklə yanaşı onun interpretasiyasını çətinləşdirməsi faktı da vurğulanmalıdır.

A.D.Şeremetin metodikasına əsasən maliyyə vəziyyətinin təhlilinin vəzifələri mütləq və nisbi maliyyə göstəricilərinin dinamikasının tədqiqi vasitəsi ilə həll edilir. Bu zaman maliyyə əmsallarının faktiki kəmiyyəti onların baza kəmiyyətləri ilə müqayisə edilir. Müəllif hesab edir ki, təsərrüfat subyektinin maliyyə vəziyyəti onun vəsaitlərinin yerləşdirilməsi və onların formalaşması mənbələrinin vəziyyəti ilə səciyyələnir. Təşkilatın maliyyə vəziyyətinin təhlili zamanı istifadə edilən əsas göstəricilərə aktivlərin faktiki həcmnin onların normativ kəmiyyətinə və formalaşdırılma mənbələrinə uyğunluğu, immobilizə edilmiş dövriyyə vəsaitlərinin həcmi, xüsusi dövriyyə vəsaiti ilə təmin olunması, ödəmə qabiliyyəti və dövriyyə vəsaitlərinin dövrəni göstəricilərini aid

etmək olar. Müəllifə görə, xüsusi vəsaitlərin mövcudluğunun, təhlil olunan dövrdə onun dəyişməsinə təsir göstərən amillərin müəyyən edilməsi maliyyə vəziyyətinin təhlilinin mühüm mərhələsi hesab olunur. Daha sonra müəssisənin xüsusi dövriyyə vəsaitləri ilə təmin olunması dərəcəsi təhlil edilir [8].

Digər mütəxəssislərə görə təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin təhlili iki mərhələdə həyata keçirilir: maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin ekspres təhlili və müfəssəl maliyyə təhlili. Maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin ekspres təhlilinin məqsədi təşkilatın maliyyə uğurları haqqında əyani, operativ və dürüst informasiyanın əldə edilməsidir. Müfəssəl təhlilin məqsədi təşkilatın əmlak və maliyyə vəziyyətinin hərtərəfli xarakteristikasını müəyyən etmək, onun cari maliyyə nəticələrini qiymətləndirmək və onun gələcək proqnozunu müəyyən etməkdir. Müəlliflərə görə müəssisənin maliyyə vəziyyətinin ekspres təhlili üç mərhələdə qiymətləndirilir: I mərhələdə maliyyə hesabatının analitik tədqiqinin zəruriliyi haqqında qərar qəbul edilir; II mərhələdə izahlı qeydlərlə tanışlıq həyata keçirilir, müəssisənin maliyyəsində kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri müəyyən edilir, ötən dövrdə iş şəraiti qiymətləndirilir; III mərhələdə müəssisənin maliyyə vəziyyətinin öyrənilməsi əsasında onun təsərrüfat fəaliyyətinin səmərəliliyi kompleks qiymətləndirilir. Öz növbəsində, müfəssəl təhlil metodikası likvidlik və maliyyə sabitliyi əmsalları əsasında müflisləşmə ehtimalının müəyyən edilməsinə istiqamətlənmişdir [1; 4; 7]. Əlbəttə, ekspres-təhlilinin fərqli cəhəti onunla xarakterizə olunur ki, bu halda az vaxt və əmək sərf edilir, təhlilə məhdud həcmdə informasiya cəlb edilir, ənənəvi təhlil metodlarından tam istifadə edilmir. Təhlilin bu növündə təşkilatın maliyyə sabitliyini səciyyələndirən göstəricilərin dəyişməsinin səbəbləri tam açıqlanmır.

N.P.Lyubişin maliyyə vəziyyətinin təhlilinə “balansın oxunması” ilə başlanmasını təklif edir. “Balansın oxunuşu” bilavasitə mühasibat balansı əsasında təşkilatın işinin yekunları və onun maliyyə vəziyyəti ilə ümumi tanışlığı nəzərdə tutur. Bu mərhələdə balansın üfiqi, daha sonra şaquli təhlili aparılmalıdır. Həmin metodikaya görə avans edilmiş kapitalın rentabelliği və xüsusi kapitalın rentabelliği təşkilatın maliyyə vəziyyətinin təhlilinin əsas göstəricilərinə aiddir. Hesablama zamanı balans mənfəəti və ya xalis mənfəət göstəricisindən istifadə oluna bilər. Müəllif müflisləşmə əlamətlərini qeyd etməklə menecerlərin ilk növbədə onlara diqqət yetirməli olduqlarını vurğulayır. Sözügedən metodika üzrə maliyyə vəziyyətinin təhlili nəticəsində təşkilatlarda kompleks qiymətləndirmə həyata keçirilir və bundan sonra təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına istiqamətlənmiş tədbirlər işlənib hazırlanır. Bu zaman təşkilatın perspektivə maliyyə strategiyasının hazırlanmasına xüsusi diqqət verilir [5].

Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin təhlilinin yuxarıda nəzərdən keçirilən metodikalarının məzmununun ümumiləşdirilməsi əsasında onların müəyyən üstünlükləri və çatışmazlıqlarını qeyd etmək olar (cədvəl 1).

İqtisadiyyatın inkişafının müasir şəraitində bir sıra problemlər təsərrüfat subyektlərinin iqtisadi inkişafı yolunda maneələrə çevrilmişdir. Həmin problemlər sırasında idarəetmə sisteminin bazarın müasir tələblərinə uyğun təkmilləşdirilməməsini, təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsinə imkan verən analitik informasiya təminatı sisteminin kifayətedici səviyyədə qurulmamasını göstərmək olar. Unutmaq olmaz ki, maliyyə resurslarından səmərəli istifadə, maliyyə dayanıqlığının gücləndirilməsi istənilən təsərrüfat subyektinin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin fasiləsizliyinin qarantı qismində çıxış edir. Deyilənlərə rəğmən, təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin idarə olunması və daha da yaxşılaşdırılması mövcud aktiv və öhdəliklərinin optimallaşdırılmasına və bu əsasda onun kapitalının effektivliyinin yüksəldilməsinə fokuslanmışdır. Qeyd olunan fikirləri ümumiləşdirərək deyə bilərik ki, maliyyə resurslarından daha düzgün istifadə olunması nəticəsində təsərrüfat subyektlərinin maliyyə dayanıqlığının yüksəlməsi onun rəqabət qabiliyyətinin, investisiya cəlbediciliyinin, eləcə də tərəfdaşlarının seçilməsində bir sıra üstünlükləri təmin edir. Beləliklə, təsərrüfat subyektlərinin maliyyə sabitliyinin yüksəlməsi onun bazarın gözlənilməz dəyişikliklərinə düzgün reaksiya vermək və həmin dəyişikliklərdən asılılığını, son nəticədə, onun müflisləşmə riskini azaldır [3; 8].

Cədvəl 1.

Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin təhlili metodikalarının müqayisəli qiymətləndirilməsi

Müəssisənin maliyyə vəziyyətinin təhlili metodikaları	Üstünlükləri	Çatışmazlıqları
Şeremet A.D.	Təhlil zamanı bütün hesabat formalarından istifadə olunur	Müflisləşmə ehtimalının təhlili və maliyyə fəaliyyətinin proqnozu məsələləri nəzərdən keçirilmir
Kovalyev V.V.	İlkin və müfəssəl təhlil mərhələləri nəzərdə tutur ki, bu da, ilkin mərhələdə təşkilatın fəaliyyətini qiymətləndirməyə və zəruri informasiyanın mövcudluğu baxımından sonrakı təhlilin aparılmasına hazırlıq qiymətləndirilir, mühasibat balansı və auditor hesabatından savayı izahlı qeydlərdən istifadə olunur	Perspektivə təşkilatın fəaliyyətinin proqnozlaşdırılmasına baxılmaz, reyting qiymətləndirmə aparılmır, təhlilin informasiya təminatı tam deyildir.
Lyubişin N.P.	Müəssisənin maliyyə vəziyyətinin və ödəmə qabiliyyətinin yaxşılaşdırılması ehtiyatlarını müəyyən etməyə imkan verir	Təhlil zamanı nisbi göstəricilərə üstünlük verilir, halbuki, inflyasiya şəraitində mütləq göstəriciləri müqayisə olunan səviyyəyə gətirmək çətinidir.

Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsi bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəli bir neçə istiqamətdə təhlilin aparılmasının zəruriliyi ilə xarakterizə olunmalıdır. Belə ki, həmin istiqamətlərlə bağlı əmlak vəziyyətinin, maliyyə dayanıqlığının, cari aktivlərin idarə olunması səviyyəsinin (maliyyə menecmentinin) təhlili və analitik qiymətləndirilməsi xüsusi vurğulanmalıdır. Bu məqsədlə kompleks qiymətləndirmə indikatorlarından - maliyyə əmsallarından istifadə olunması nəzərdə tutulur. Qeyd olunmalıdır ki, iqtisadi ədəbiyyatlarda maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsi metodikası ilə bağlı vahid yanaşmaya rast gəlinmir. Belə ki, bir qrup iqtisadçılar maliyyə vəziyyətinin təhlili zamanı likvidlik və maliyyə sabitliyi göstəricilərindən istifadə olunmasını məqsədəuyğun hesab edirlər [1; 3; 6]. Digər qrup alimlər hesab edirlər ki, müəssisənin maliyyə vəziyyətinin təhlili prosesində kapitalının vəziyyətini əks etdirən maliyyə əmsallarından istifadə olunmalıdır [4; 7; 8].

Qeyd olunmalıdır ki, təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətini səciyyələndirən likvidlik ilk növbədə onların təsərrüfat fəaliyyətlərinin xüsusiyyətlərindən asılıdır və “ödəmə qabiliyyəti” anlayışı müəssisənin özünün cari aktivləri hesabına qısamüddətli öhdəliklərini ötmək bacarığını xarakterizə edir. Müəssisənin ödəmə qabiliyyəti kənar və daxili amillərin təsiri altında formalaşır və şərti olaraq cari və uzunmüddətə ödəmə qabiliyyətini fərqləndirmək lazımdır. Belə bir faktı da vurğulamaq zəruridir ki, həmin məqsəd - iqtisadi subyektlərin likvidliyinin qiymətləndirilməsi onların aktivlərinin və passivlərinin strukturunun təhlil olunması və maliyyə əmsallarının hesablanması və qiymətləndirilməsi vasitəsi ilə həyata keçirilir [4; 5; 7].

Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin təhlili prosesində maliyyə dayanıqlığını səciyyələndirən mühüm indikator kimi xüsusi dövriyyə kapitalına (cari aktivlərlə cari öhdəliklərin fərqi) xüsusi əhəmiyyət verilir. Belə ki, xüsusi kapitalın manevrlik əmsalının, material ehtiyatlarının və cari aktivlərinin xüsusi vəsaitlə təmin olunmasının qiymətləndirilməsi zamanı bu göstəricidən istifadə olunur. Qeyd edək ki, sonuncu göstərici müəssisənin müflisləşməsi ehtimalının qiymətləndirilməsində istifadə olunan iki meyardan biridir. Belə bir məsələ də nəzərə alınmalıdır ki,

müəssisənin maliyyə dayanıqlığına onun əmlakının, eləcə də mövcud maliyyə resurslarının strukturu təsir göstərir. Bu məqsədlə müəssisələrin aktivlərinin quruluşu, xüsusi ilə gəlirlərin formalaşmasında mühüm rol oynayan və böyük əhəmiyyət kəsb edən dövrüyyə aktivlərinin dəyişmə meylli qiymətləndirilməlidir.

Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətindən, onların maliyyə dayanıqlığının qiymətləndirilməsinin əhəmiyyətindən bəhs edərkən debitor borclarının və pul gəlirlərinin artım tempinin müqayisə edilməsi yolu ilə mövcud nisbətlərin nəzərdən keçirilməsinin vacibliyi də xüsusi qeyd olunmalıdır. Məlumdur ki, debitor borcları müəssisənin vəsaitlərinin dövrüyyədən yayınmasıdır və pul vəsaitlərinə ehtiyac yarandıqda o, maliyyə çətinlikləri ilə üzləşməli olacaq və məcburiyyət qarşısında borc vəsaitindən istifadə etmək məcburiyyətində olacaqdır. Bu isə, borca görə əlavə xidmət xərcinin ödənilməsi deməkdir. Bu nöqtəyi-nəzərdən, sözügedən məsələ daima diqqət mərkəzində olmalıdır. Belə ki, bu nisbət vahiddən böyük olduqda həmin müəssisələrin ödəmə qabiliyyətinin itirilməsi və beləliklə də, növbəti illərdə müflisləşmə riski ilə üzləşəcəyi şübhə doğurmamalıdır.

Yuxarıda qeyd edilənləri ümumiləşdirərək belə bir fikir formalaşdırmaq olar ki, müəssisənin maliyyə sabitliyi onun maliyyə vəziyyətini səciyyələndirən mühüm göstəricilərdən biridir. Nəticə etibarilə, təşkilatın iqtisadi perspektivi onun iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşmasından asılıdır.

Nəticə

Beləliklə, təsərrüfat subyektlərinin iqtisadi vəziyyəti pul resursları ilə təmin olunması ilə xarakterizə olunur ki, stabil istehsal və kommərsiya fəaliyyəti, ödəmə qabiliyyəti və iqtisadi sabilliyin təmin olunması üçün həmin vəsaitlərin məqsədəuyğun yerləşdirilməsi və yüksək səmərəliliklə istifadəsi, digər təsərrüfatçılıq subyektləri ilə iqtisadi münasibətlərin qurulması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, fasiləsiz keyfiyyətli məhsul istehsalı və satışı təşkilatın iqtisadi vəziyyətinə müsbət təsir göstərir. Bu baxımdan, iqtisadi fəaliyyət pul vəsaitlərinin sistemə daxil olması və düzgün istifadəsinə, hesablaşma və kredit intizamının gözlənilməsinə, xüsusi və borc vəsaitlərinin səmərəli nisbətində, təşkilatın səmərəli fəaliyyəti məqsədi ilə iqtisadi sabilliyin təmin olunmasına istiqamətlənməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Müslümov, S.Y., Kazımov, R.N. Maliyyə təhlili. Dərslik. – Bakı. CBS. 2011
2. Cəfərli, H.A. İqtisadi təhlil. Dərslik. – Bakı. Elm və təhsil. 2009.
3. Ефимова, О.В. Финансовый анализ: современный инструментарий для принятия экономических решений: Учебник. – М.: Омега-Л, 2018.
4. Ковалев, В.В. Анализ финансового состояния предприятия. Учебное пособие // В.В.Ковалев, В.П.Привалов. – М.: Центр экономики и маркетинга. 2015.
5. Любушин, Н.П. Финансовый анализ / Н.П. Любушин, Н.Э. Бабичева. □ М.: Эксмо, 2018
6. Мищенко, Е.А. Диагностика финансового состояния коммерческих организаций / Е.А.Мищенко, Э.А.Моисеенко // Экономика и бизнес: теория и практика. – 2019. – № 3-2. – с.27-31
7. Савицкая, Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М.: “ИНФРА-М”, 2018
8. Шеремет, А.Д. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций: практич. пособие /А.Д.Шеремет, Е.В.Негашев. – М.: Инфра-М, 2017.

*доц. Рагиб Надир оглы Казимов
доц. Фариз Гасым оглы Амрахов*

Проблемы оценки финансового стабильности коммерческих организаций

Резюме

Цель исследования. Совершенствование методики оценки финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов.

Методика исследования. В качестве теоретических и методологических основ исследования выступают работы отечественных и зарубежных авторов научно-исследовательского характера, материалы научных конференций в области улучшения финансового состояния хозяйствующих субъектов, укрепления их финансовой устойчивости. В процессе исследования использовались различные методы оценки, в том числе диалектика, анализ, синтез, индукция, дедукция, сравнение, обобщение теоретического и практического материала, комплексный анализ и системный подход.

Прикладное значение исследования. Результаты исследования и сформулированные ими предложения и рекомендации позволят оценить финансовое состояние предприятия и его влияние на конечные результаты его деятельности, обеспечив совершенствование методики оценки финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов.

Результаты исследования. Совершенствование методики анализа как важного направления, характеризующего финансовое состояние хозяйствующих субъектов, обеспечит конкурентные преимущества организации путем выявления резервов повышения эффективности их хозяйственно-финансовой деятельности.

Оптимальность и научная новизна исследования. Анализ финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов предоставление характеристики современного состояния. Выявление недостатков методики оценки финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов, разработка необходимых аспектов ее совершенствования.

Ключевые слова: *финансовая стабильность, ликвидность, платежеспособность, финансовые коэффициенты.*

*ass. prof. Rahib Nadir Kazimov
ass. prof. Fariz Qasim Amrahov*

Problems of assessing the financial stability of commercial organizations

Summary

The purpose of the study. Improving the methodology for assessing the financial stability of economic entities.

Methodology of the study. In the field of improving the financial condition of economic entities, strengthening its financial stability, scientific-research works of national and foreign authors, materials of scientific conferences act as theoretical and methodological bases of research. Various assessment methods, including dialectics, analysis, synthesis, induction, deduction, comparison, generalization of theoretical and practical materials, complex analysis and systematic approach were used in the research process.

The applied significance of the study. The results of the study and their formulated proposals and recommendations will allow us to assess the financial condition of the enterprise and its impact on the final results of its activities, ensuring the improvement of the methodology for assessing the financial stability of economic entities.

Results of the study. Improving the methodology of analysis as an important direction characterizing the financial condition of economic entities will ensure the competitive advantages of the organization by determining the reserves of increasing the efficiency of their economic and financial activities.

Optimality and scientific novelty of research. Giving a characteristic of the modern state of the analysis of financial stability of economic entities. Identification of the shortcomings of the methodology for assessing the financial stability of economic entities, development of the necessary aspects of its improvement.

Key words: *financial stability, liquidity, solvency, financial ratios.*